

До спеціалізованої вченої ради
Д. 35.051.17 по захисту дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата політичних наук у
Львівському національному університеті імені Івана Франка

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора політичних наук, професора Щедрової Галини Петрівни

на дисертацію Зельмановича Івана Івановича

«Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів

сучасності», поданої на здобуття наукового ступеня

кандидата політичних наук

за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми дисертації. Сучасні політичні процеси характеризуються значною конфліктогенністю, нестабільністю та наявністю великої кількості як локальних (внутрішньодержавних), так і міждержавних збройних конфліктів та суперечностей. Здавалося б, що переживши за останні сто років дві світові війни, зіткнувшись з негативними наслідками «холодної війни», міжнародне співтовариство докладе максимум зусиль щодо недопущення в подальшому подібного роду конфліктів. Однак, незважаючи на трагічні уроки історії, конфліктність у міжнародних відносинах не зменшується, а навпаки, ще більше посилюється, при цьому, постійно зростає число конфліктів, які іменуються як конфлікти, що перебувають в стані «замороженого протистояння». Ключовими та найбільш небезпечними, серед яких вже тривалий час є арабо-ізраїльське та індо-пакистанське протистояння, корейська проблема, кіпрський та косовський «заморожені конфлікти», а також низка конфліктів на територіях пострадянського простору. У цьому контексті звернення І. І. Зельмановича до пошуку політичних механізмів врегулювання «заморожених конфліктів» сучасності, є безумовно актуальним.

У своїй роботі дисертант ґрунтовно та фахово підходить до вирішення поставленої проблеми. Робота є науково-цілісною, носить комплексний характер, у ній відчувається авторський стиль та глибоке наукове зацікавлення темою.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова спрямованість даної дисертаційної роботи обумовлена метою дослідження, яка полягає у вивченні автором «сутності феномену «заморожених конфліктів», виділенні основних передумов та причин їхнього виникнення, а також в розробці дієвих політичних механізмів їх врегулювання» (с. 19). Для реалізації мети дослідження дисертант ставить, на наш погляд, оптимальні завдання дослідження: розкрити еволюцію теоретичних підходів щодо визначення сутності та природи конфліктів у різні періоди розвитку суспільно-політичної думки; з'ясувати сутність та основні особливості «гібридного» протистояння; розкрити визначальні причини виникнення «заморожених конфліктів» на територіях пострадянського простору та виділити основні перешкоди на шляху їхнього врегулювання; з'ясувати особливість геополітичного виміру косовського та кіпрського конфліктів; розкрити причини та виділити основні передумови, які призвели до появи інституційної кризи всередині ЄС; проаналізувати «хорватський досвід» звільнення окупованих територій в період югославських війн, з'ясувати можливість його застосування в українських реаліях; визначити місце та роль міжнародної миротворчої місії ООН в контексті розв'язання російсько-українського конфлікту.

Відповідно до мети та завдань в дисертації чітко і конкретно сформульовані об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом наукового дослідження є «заморожені» конфлікти сучасності; предметом – є пошук та особливості застосування політичних механізмів врегулювання «заморожених конфліктів» сучасності. Таке формулювання мети, завдань,

об'єкта та предмета дослідження дозволило розширити межі політологічного дослідження обраної тематики.

Визначаючи методологічні засади дисертаційного дослідження, автор використав ряд теоретичних підходів: синергетичний, конфліктологічний, термінологічний, біхевіористський, геополітичний. Вони дозволили різнобічно дослідити проблему пошуку політичних механізмів врегулювання «заморожених» конфліктів сучасності.

Для розв'язання поставлених завдань дисертант також застосував окремі методи дослідження, серед яких виділимо наступні: історичний, метод системного аналізу, метод порівняння, метод прогнозування та політичного моделювання.

Максимально повному розкриттю поставленої мети та досягненню завдань сприяє пропорційна структура дисертаційного дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, а також висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 214 сторінок, з яких 177 сторінок – основний текст, список використаних джерел складає 177 найменувань.

Окреслюючи теоретичні засади дослідження сутності конфлікту, в першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження конфлікту як суспільно-політичного явища» І. І. Зельманович звертається до особливостей вивчення даного поняття в сучасній політичній науці. Автор детально аналізує формулювання самого терміну «конфлікт» та приходять до висновку, що проблему «заморожених» конфліктів слід розглядати через призму «гібридної війни» та «гібридного протистояння». Для того, щоб краще зрозуміти дану специфіку, автором проаналізовано праці, що на наш погляд, найбільш глибоко розкривають проблему «гібридного протистояння», серед яких варто виділити наступні: «Гібридна війна: вижити і перемогти» Є. Магди, «Світова гібридна війна: український формат» та «Донбас і Крим: ціна повернення» В. Горбуліна (с. 41).

Автор зупиняється на висвітленні спеціальних науково-теоретичних підходів до вивчення проблеми конфлікту, які запропонували сучасні українські дослідники цього контексту. Серед них І. І. Зельманович доречно згадує імена В. Тімашова, Л. Гересіної, І. Кіянки, С. Ростецької, І. Станкевич, Т. Павловської, ідеї яких лягли в основу дослідження ретроспективного аналізу феномену політичних конфліктів, проблематиці типології політичних конфліктів, політико-нормативному оформленню конфліктів як невід'ємного процесу державотворення, шляхів та способів розв'язання політичних конфліктів (с. 40).

Задля кращого розуміння та систематизації знань про природу, причини виникнення та сутнісні характеристики конфлікту, автором пропонується виділити такі періоди розвитку конфліктологічної думки, в ході яких проаналізовано та показано, як змінювалося ставлення до розуміння конфлікту в різні епохи розвитку людської цивілізації: зародження конфліктологічних знань у стародавньому світі та античному суспільстві; конфлікти, як предмет дослідження мислителів Середньовіччя та Нового Часу; сучасні західноєвропейські конфліктологічні теорії, вчення та ідеї.

У другому розділі «Проблема пошуку та розроблення дієвих політичних механізмів врегулювання «заморожених конфліктів» в країнах пострадянського простору» автором здійснено обґрунтування сутності, причин виникнення та складності врегулювання придністровського, абхазо-осетинського та нагірно-карабахського «заморожених конфліктів». Зокрема, автором зазначається, що особливою напруженістю останнім часом відзначаються конфлікти, у розгортанні та поширенні яких чітко простежуються чинники російського впливу – Придністров'я, Абхазія, Південна Осетія, Нагірний Карабах. Вказується, що наявність нестабільних зон на територіях пострадянського простору дозволяє Росії створювати додаткові можливості для реалізації своїх геополітичних інтересів та цілей. Як наслідок, «заморожені конфлікти» перетворилися в один з ключових інструментів геополітичної боротьби, адже, протягом всього часу існування

зазначених конфліктів було проведено значну кількість мирних переговорів, в тому числі за участі та посередництва ключових західних міжнародних структур та організацій, в ході яких було розроблено десятки угод та мирних договорів. Однак, незважаючи на подібні зусилля, зазначені конфлікти і надалі продовжують існувати в формі «замороженого протистояння», негативно впливаючи як на регіональну політику, так і на глобальну систему безпеки (с. 188).

Звернення І. І. Зельмановича до вивчення проблеми пошуку політичних механізмів врегулювання придністровського, абхазо-осетинського та нагірно-карабахського «заморожених конфліктів», дозволило йому зробити якісні висновки (59-102). Як відзначає автор, на сьогоднішній день склалися достатньо обмежені перспективи в процесі вирішення «заморожених конфліктів» на територіях пострадянського простору. З одного боку, це пояснюється тим, що, незважаючи на численні спроби вирішити конфлікти за останні три десятиліття, внутрішні розбіжності в даних регіонах тільки поглиблювалися. З іншого боку, над кожним із зазначених конфліктів тяжіє зовнішній фактор, представлений в основному позицією Російської Федерації, яка розглядає проблемні регіони виключно через призму своїх внутрішніх та зовнішніх інтересів. При цьому, її постійний політичний, економічний та військовий вплив практично унеможливорює процес демократичних перетворень всередині самих проблемних регіонів, що є ключовою умовою в процесі вирішення існуючих конфліктів (с. 189).

У третьому розділі «Геополітичний вимір «заморожених конфліктів» у країнах Центральної та Південної Європи» автором детально проаналізовано та виділено основні проблеми пошуку врегулювання косовського та кіпрського «заморожених конфліктів». На думку І. І. Зельмановича, однією з найбільш гострих проблем, що сьогодні продовжує існувати в політичних процесах, є питання неврегульованості косовського та кіпрського конфлікту, що з стадії відкритого збройного протистояння переросли в стадію політичної та дипломатичної боротьби стосовно статусу та приналежності

даних регіонів (с. 137). Дисертант комплексно досліджує специфіку зазначених конфліктів, наголошуючи на тому, що як і у випадку з конфліктами на територіях пострадянського простору, косовський та кіпрський «заморожені конфлікти» мають не менш складну історію свого виникнення та подальшого розвитку. При цьому, як в першому, так і в другому випадках, чітко простежується етнічна та релігійна конфронтація між ворогуючими сторонами, що безперечно ускладнює процес їхнього вирішення (с. 137).

Ще один важливий момент, на який звертає особливу увагу дослідник, стосується того, що як косовський, так і кіпрський конфлікти з суто регіонального рівня переросли в рівень геополітики та геополітичної боротьби. Пояснюється це тим, що після розпаду Югославії, Косово продовжує залишатися єдиною територією, чий політико-правовий статус потребує остаточного врегулювання. В свою чергу, в кіпрському конфлікті активно домінує грецький та турецький фактори, що фактично перетворили острів у розмінну монету в боротьбі двох держав за розширення економічних та політичних важелів впливу (с. 137).

У четвертому розділі «Російська агресія в Україні: виклик для сучасної системи міжнародної безпеки» автором розглянуто та здійснено комплексне дослідження проблеми російської збройної агресії. Розроблені прогнози та майбутні шляхи розвитку подій на Донбасі, а також досліджується проблема миротворчої діяльності та аналізуються можливі шляхи реформування основних механізмів ООН.

Зокрема, дослідник в своїй роботі наголошує на тому, що російська агресія проти України, анексія Криму та фактична окупація окремих районів Донбасу, розпочали нову еру стимулювання міжнародних конфліктів, посилили дію наявних в міжнародному безпековому середовищі негативних чинників і запустили додаткові руйнівні тенденції, порушивши міжнародно-правові засади світового порядку. У разі повернення в умовах глобалізації до «права сили» в політичних відносинах (як це намагається зробити Російська

Федерація за допомогою своєї реваншистської політики), виникає ризик колапсу міжнародної системи, процес розпаду якої викликатиме подальше неконтрольоване примноження загроз (с. 141). І. І. Зельманович обґрунтовує позицію, згідно з якою наявність на політичній карті світу цілого ряду «заморожених конфліктів» свідчить про неготовність західних політичних організацій та безпекових структур вирішувати ті проблеми, які існують в XXI столітті. Збройна агресія Росії проти Грузії в 2008 році та проти України в 2014 році засвідчила та стала, напевно, найбільш показовим виявом інституційної кризи, що проявляється в політиці ЄС (с. 191-192). І. І. Зельманович приходить до висновку, що сучасні західні міжнародні структури та організації виявилися неготовими до подібного розвитку подій. Росія сьогодні намагається протиставити та нав'язати своє бачення побудови світоустрою, в основі якого покладено «гібридні» інформаційні, політичні, економічні та військові технології. При цьому, своїми нерішучими діями, Захід тим самим спонукає Російську Федерацію до все більш агресивних кроків. Тільки за останні 10 років Росія окопувала території двох незалежних держав, здійснила численні кібер- та терористичні акти, в багатьох країнах світу підтримує та фінансує численні антизахідні рухи – і це тільки незначний перелік тих злочинів, які скоєні сучасним кремлівським режимом (с. 192).

Дисертація закінчується розгорнутими висновками, що є логічними, науковими та такими, що цілком відображають результати дослідження. Відтак, мета дисертації, означена на початку дослідження, є досягнутою, а сама дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Новизна отриманих в дослідженні результатів. Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження засвідчує наявність у викладених у ній положеннях, висновках й рекомендаціях елементів новизни, які стосуються передусім положень, в яких проаналізовано та виявлено ключові системні закономірності, що стосуються причин виникнення «заморожених конфліктів» на пострадянському просторі, а також наголошується на

ключових перешкодах, що заважають процесу їхнього політичного врегулювання; в запропонованому авторському підході розгляду сучасних досліджень проблем конфліктології, а також ідеях, в яких виділяються ключові положення по врегулюванню придністровського, абхазо-осетинського, нагірно-карабахського, косовського та кіпрського «заморожених» конфліктів; ідеї щодо можливих варіантів вирішення російсько-українського конфлікту. Особливу увагу в цьому контексті дисертант приділив «хорватському» досвіду звільнення окупованих територій в період сербсько-хорватського конфлікту, який можна використати для вирішення російсько-українського конфлікту (с.157-174).

Повнота викладу сформульованих в дослідженні наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Основні положення, результати та висновки дисертації знайшли відображення у 13 наукових публікаціях, чотири з яких оприлюднені у наукових фахових виданнях з політичних наук в Україні, одна – в періодичному науковому виданні, одна – в закордонному виданні (Польща), а також сім опублікованих тез доповідей та виступів автора на українських та міжнародних науково-практичних конференціях. В опублікованих працях відображено основний зміст дисертації. Структура та зміст автореферату дисертації відповідає структурі та змісту дисертаційної роботи.

Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Теоретичні напрацювання, отримані в ході дослідження, можуть бути використані при дослідженні такого складного явища як «заморожений конфлікт». Разом з тим, ключові положення, висновки та матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватися органами державної влади, політичними партіями та рухами, аналітичними центрами в процесі формування та вироблення, як внутрішньої, так і зовнішньої політики в питаннях, що стосуються процесу вирішення складних політичних суперечностей та збройних конфліктів. Матеріали і висновки дисертації можна використати при розробленні

спецкурсів для студентів спеціальностей політологія, міжнародні відносини, публічне управління та адміністрування тощо.

Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи позитивно результати дисертаційного дослідження І. І. Зельмановича, його теоретичну і практичну значимість, окремі фрагменти роботи потребують пояснень.

1. При визначенні територіальних меж дослідження варто було б більш детально пояснити вибір розглянутих автором в роботі конфліктів; наголосити на важливості дослідження даних конфліктів, розкрити їхнє місце в контексті забезпечення як регіональної, так і глобальної політики та системи безпеки.

2. У першому підрозділі першого розділу автор розглядає основні історико-хронологічні етапи розвитку конфліктологічної парадигми, наголошуючи на методологічних змінах у дослідженні політичних конфліктів, що призвели до появи нових наукових течій: теорії асиметричного конфлікту (Е. Макк), ігрової теорії конфлікту (Д. Льюс та Г. Райффі, А. Рапопорт) (с. 40). Однак, варто було б більш детально розкрити сутність та роль зазначених автором теорій у політичному процесі.

3. У першому підрозділі другого розділу, приділяючи особливу увагу геополітичному аспекту молдово-придністровського конфлікту (с. 59-70), недостатньо проаналізовані спроби врегулювання цього конфлікту з боку політичного керівництва України в 2010-2018 роках.

4. У першому підрозділі четвертого розділу дисертант, досліджуючи проблему російської збройної агресії в Україні (с. 140-143), наголошує на викликах і загрозах, які постали в сучасній геополітиці. Однак, спеціального аналізу основних резолюцій, які були прийняті Радою Безпеки ООН, автором не здійснено. Врахування цього, на нашу думку, додатково б виділило мотиви та інтереси ключових сторін, від яких залежить процес врегулювання конфлікту.

5. У четвертому підрозділі четвертого розділу «Місце та роль міжнародної миротворчої місії в процесі розв'язання російсько-українського

конфлікту», дисертант проаналізував процедуру та рівень ефективності застосування основних механізмів ООН в умовах міжнародних збройних конфліктів та міждержавних суперечностей (с. 174-180), однак не запропонував власну модель вирішення російсько-українського конфлікту.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів вагомість одержаних наукових результатів.

У цілому, дисертація Зельмановича Івана Івановича «Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів сучасності» є самостійною, завершеною роботою, в якій отримані нові обґрунтовані наукові результати і рекомендації, що в сукупності є суттєвими для розвитку знань, що стосуються пошуку та механізмів врегулювання «заморожених» конфліктів сучасності. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Зельмановича І. І. «Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів сучасності» відповідає вимогам чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор Зельманович Іван Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології та

міжнародних відносин

Університету імені Альфреда Нобеля

Г. П. Щедрова

*Гідний проф. Щедрова Г. П.
засвідчую.
Вчений секретар університету
імені Альфреда Нобеля*

Щедрова Г. П.

С. П. Гончарук